

УДК 334.72:347.471.032

В.К. Гіжевський
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
проректор,
Університет економіки та права «КРОК»

А.С. Мумрієнко
здобувачка вищої освіти ступеня «магістр»,
Університет економіки та права «КРОК»

Становлення інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності: еволюція та розвиток

У статті проаналізовано ключові питання та тлумачення інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності.

Ключові слова: суб'єкт підприємницької діяльності, державна реєстрація, корпоративні утворення, юридична особа, інститут реєстрації.

В.К. Гижевский
кандидат юридических наук, профессор,
профессор кафедры государственно-правовых дисциплин,
проректор,
Университет экономики и права «КРОК»

А.С. Мумриенко
соискательница высшего образования степени «магистр»,
Университет экономики и права «КРОК»

Становление института государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности: эволюция и развитие

В статье проанализированы ключевые вопросы и толкование института государственной регистрации субъектов предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: субъект предпринимательской деятельности, государственная регистрация, корпоративные образования, юридическое лицо, институт регистрации.

V. Hizhevskyy

*Phd In Law, Professor, Prorector,
Professor of the Department of State and Legal Disciplines,
“KROK” University*

A. Mumrienko

*applicant for higher education degree “Master”
“KROK” University*

The formation of the Institute of state registration of business entities: the evolution of formation and development

This article analyzes key issues and interpretation of the institution of state registration of business entities.

Key words: *subject of entrepreneurial activity, state registration, corporate formations, legal entity, institution of registration.*

Постановка проблеми

Економіка України характеризується багатуокладністю та різноманітністю організаційних форм підприємництва. Учасникам господарських правовідносин конституційно гарантоване рівноправне ставлення до представників усіх форм власності, а також їхній захист легітимними державними інституціями.

Разом із тим чинне законодавство сформоване так, що для потенційного підприємця залишається низка чинників, які ставлять його перед вибором: або погодитися на офіційну діяльність, або, уникаючи дозвільних і реєстраційних процедур, залишатися в тіні і продовжувати неправно надавати публічні послуги.

Все це створює додаткові проблеми, які в подальшому, з причини несплати податків та інших обов'язкових платежів до бюджетів, негативно впливають на соціальне забезпечення тих, хто вже не може самостійно себе утримувати. Іншими словами, позбавляється вкладеного змісту конституційна гарантія щодо відповідальності держави перед громадянами.

Іншим боком проблеми є необхідність забезпечення повноцінного процесу наближення економіки України до світових економік, виведення процедур легітиміза-

ції учасників підприємницької діяльності на відповідний рівень сприйняття європейською спільнотою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідженню питань, пов'язаних із врегулюванням проблемних питань під час провадження процедур державної реєстрації суб'єктів господарювання, присвячені праці відомих науковців. Низку правових проблем державної реєстрації висвітлено в роботах українських і російських вчених, серед яких О.О. Мельник, В.В. Долинська, Т.М. Іванова, І.М. Грущинський, В.М. Кравчук, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін.

Проблема державної реєстрації суб'єктів підприємництва та її правового регулювання із загальнотеоретичних позицій і в науково-практичному сенсі досить активно обговорюється в юридичній літературі. У вітчизняній літературі дослідження у цій сфері в основному стосувалися істотного оновлення в останні роки господарського законодавства, у тому числі законодавства про державну реєстрацію суб'єктів господарювання. Хоча деякі правові проблеми правового регулювання державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності досліджувалися,

зокрема у роботах вчених-юристів, чимало теоретичних і практичних проблем не розроблено або недостатньо розроблено в науковій літературі.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Вивчення показало, що нагального вирішення потребують питання підвищення дієвості механізму державної реєстрації суб'єктів підприємництва, спрощення окремих елементів зарегульованості та створення умов для популяризації підприємництва і формування культури бізнесу.

Формування цілей статті

Метою статті є виявлення основних проблем правового регулювання інституту державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності у чинному законодавстві України, дослідження основних існуючих напрямів вирішення вказаних проблем та виявлення найбільш перспективних шляхів вдосконалення чинного законодавства України у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження

Головною умовою здійснення господарської діяльності є державна реєстрація (легалізація) суб'єкта господарювання, яка здійснюється за встановленими процедурами уповноваженими на це органами.

Господарські товариства можуть бути створені двома шляхами. По-перше, шляхом заснування та, по-друге, шляхом реорганізації однієї або кількох юридичних осіб у господарське товариство (перетворення, злиття, виділення та поділу).

На думку Мельника О.О., реорганізація означає перетворення, зміну структури чи організаційно-правової форми юридичної особи, припинення певних суб'єктів права і виникнення нових суб'єктів права з відповідним обсягом прав та обов'язків [4, с. 25].

Хотинська О.З. дещо інакше висвітлює своє бачення щодо реорганізації. Вона вважає, що реорганізація – спосіб припинення діяльності суб'єкта господарювання, внаслідок якого відбувається перехід усіх його прав та обов'язків до новоствореного

суб'єкта (правонаступника). Реорганізація є одночасно способом припинення діяльності діючого суб'єкта та способом утворення нового суб'єкта господарювання [6, с. 278].

Припинення (реорганізація) суб'єктів господарювання може здійснюватися в добровільному і примусовому порядку відповідно до рішення власника або уповноважених ним осіб, засновників суб'єкта господарювання або їхніх правонаступників, а у випадках, передбачених Господарським кодексом України, – за рішенням суду. Стосовно суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм «уповноваженими особами» на прийняття рішень про припинення (реорганізацію) будуть, наприклад, для державних підприємств – міністерства, відомства; для держ. органів влади – Кабінет Міністрів України (до речі, для названих видів суб'єктів господарювання ці ж органи компетентні приймати рішення про їх припинення і як засновників.) Для суб'єктів колективної форми власності – це загальні збори в господарських товариствах, кооперативах, колективних підприємствах. Для приватного підприємства – фізична особа як власник майна і вона ж як засновник.

На нашу думку, технічні характеристики Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців початково передбачають необхідність внесення запису про припинення діяльності юридичних осіб-правопопередників і лише після цього внесення нового запису про державну реєстрацію юридичної особи, що створюється внаслідок злиття.

Проте даний механізм не зовсім досконалий і відпрацьований, оскільки можливий випадок, коли юридична особа – правонаступник реєструється не за місцем припинення діяльності юридичних осіб – правопопередників. В такому випадку виникає певний відрізок часу, коли до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців внесений запис про припинення юридичних осіб шляхом злиття, тобто фактично юридичні особи вважаються припинені, а запис про державну реєстрацію юридичної особи,

утвореної шляхом реорганізації діючих юридичних осіб у результаті злиття ще не внесений, і нового суб'єкта правовідносин ще немає.

Необхідно зазначити, що такі прогалини гальмують процес здійснення господарської діяльності та ускладнюють процедури реорганізації юридичних осіб.

Поділ означає припинення одного суб'єкта господарювання й утворення на його майновій базі двох чи декількох нових суб'єктів з передачею кожному з них за роздільним актом (балансом) у відповідних частинах усіх майнових прав і обов'язків суб'єкта, що реорганізується [8, с. 79].

Як зазначає Щербина В.С., поділ суб'єкта господарювання є створенням на базі одного існуючого суб'єкта господарювання двох і більше суб'єктів господарювання як суб'єктів права. За таких умов відбувається поділ усього майна суб'єкта господарювання [5, с. 101].

Також деякі вчені висловлюють своє бачення основної мети реєстрації підприємств, а саме Шевченко Я.М. дотримується думки, що основна мета реєстрації підприємства – це визнання з боку держави факту створення суб'єкта підприємництва та встановлення юридичного факту [9, с. 90], а Красовська А. вважає, що мета державної реєстрації – превентивний (попередній) контроль за законністю набуття, зміни чи припинення підприємницької правосуб'єктності [10, с. 62].

Висловлюється також точка зору, відповідно до якої метою державної реєстрації є виявлення вже на цьому етапі можливих порушень встановленого порядку утворення юридичної особи і невідповідності установчих документів до закону, а також створення умов для обліку і контролю з боку держави новостворених суб'єктів права, визнання державою того, що порядок створення юридичної особи та його установчі документи відповідають закону.

На думку В. Данішевської, головна мета реєстрації – це обслуговування потреб учасників комерційного (торгового) обороту. Для юридичних осіб – це, перш за все, отримання правосуб'єктності, для

фізичних осіб – отримання права на здійснення підприємницької діяльності. Єдиний державний реєстр є основним джерелом інформації щодо цих юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, яка вважається достовірною і може бути використана у спорі з третьою особою. А своєчасна поінформованість учасників комерційного обороту – одна з гарантій безпечності бізнесу. Безумовно, державний реєстр зможе також забезпечувати і державний контроль за здійсненням підприємницької діяльності, і отримання державою даних статистичного обліку, і адміністрування податків, але все-таки головною метою реєстрації є обслуговування потреб учасників комерційного обороту.

Розглядаючи законодавство про державну реєстрацію у структурі частини господарського законодавства, не можна не відзначити, що в літературі існує позиція, відповідно до якої реєстраційне право є галуззю сучасного права, що формується. При цьому реєстраційне право розуміється в широкому змісті як комплексна галузь права, що регулює всі процедури реєстрації, включаючи реєстрацію об'єктів нерухомості тощо. Проте на відміну від державної реєстрації прав на нерухоме майно, основною метою якої є лише додаткове засвідчення закріплення прав за особою, основною метою державної реєстрації юридичних осіб є засвідчення факту створення нового учасника правовідносин та закріплення за ним господарської компетенції (правоздатності, дієздатності, деліктоздатності, угодоздатності тощо).

Таким чином, враховуючи реалії вітчизняного законотворення, можемо впевнено стверджувати, що інститут державної реєстрації суб'єктів господарювання потребує певних змін та вдосконалення. Обґрунтованим у такому разі є звернення уваги на вивчення й запровадження європейського й іншого міжнародного досвіду в питаннях легітимізації діяльності учасників економічних відносин і надання такій діяльності повного спектра публічності при забезпеченні державного соціального й економічного інтересу.

Висновки

Як результат, можна сформулювати висновки, що державна реєстрація як необхідна умова здійснення підприємницької діяльності юридичними особами та фізичними особами-підприємцями є елементом легітимізації підприємництва і має конституційно декларовані значення і захист. З одного боку, державна реєстрація є одним із етапів створення юридичних осіб і закріплення статусу фізичних осіб-підприємців, а з іншого, – це певна процедура, пов'язана з діяльністю органів державної реєстрації, що здійснюють попередній державний контроль за входженням суб'єктів у господарський обіг.

Тож інститут державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб підприємців не можна однозначно назвати інститутом певної галузі права, оскільки, з одного боку, даний інститут можемо віднести до інституту господарського права, що регулює процедури та форми створення суб'єктів господарювання, а з іншого – можемо говорити про інститут державної реєстрації як частину адміністративного права, оскільки він містить імперативні норми, що регулюють взаємовідносини юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців з державним реєстратором як посадовою особою органу державної влади чи місцевого самоврядування.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження модельного статуту товариства з обмеженою відповідальністю» від 16.11.2011 р. № 1182 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 90. – Ст. 326.
2. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» від 24.10.2008 року № 13 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 11. – С. 56-63.
3. Постанова Верховної Ради Української РСР «Про Основні напрями економічного і соціального розвитку Української РСР на 1991 рік» від 25.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 5. – Ст. 22.
4. Мельник О.О. Корпоративне право України. Навчальний посібник із зразками документів. / О.О. Мельник. – К.: ФОП Мельник О.О., 2008. – 368 с.
5. Щербина В.С. Господарське право : Підручник. / В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 592 с.
6. Булгакова І.В. Господарський кодекс України. Науково-практичний коментар / І.В. Булгакова, Д.М. Притика, О.З. Хотинська – К.: Юрисконсульт, 2010. – 1088 с.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Реєстр суб'єктів підприємницької діяльності» від 18.11.1999 р. № 2103 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 46. – Ст. 2274.
8. Знаменський Г.Л. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; За заг. ред. В.К. Мамутова. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 688 с.
9. Шевченко Я.М. Власник і право власності / Я.М. Шевченко – К.: Наукова думка, 1994. – 157 с.
10. Красовська А. Державна реєстрація як умова реалізації права на підприємництво в Україні / А. Красовська // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7. – С. 62-64.